

Nr 26.

Ankom till riksdagens kansli den 9 mars 1933 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående upphävande av stadgandet i 17 kap. 32 § rättegångsbalken att brottmål må i vissa fall kunna lämnas till framtiden.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 357, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Flyg* m. fl. yrkat, »att riksdagen i skrivelse till regeringen måtte hemställa om en sådan ändring av rättegångsbalkens kapitel 17, att bestämmelsen, att ett mål kan ställas på framtiden, utan att den åtalade varken fälles eller frias, utgår ur rättegångsbalken».

Beträffande de skäl, motionärerna anført till stöd för sin hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

Enligt svensk rätt finnas tre huvudarter av utslag, varigenom domstol ingår i saklig prövning av brottmål, nämligen fällande och friande utslag samt utslag, varigenom sak lämnas till framtiden. En art frikännande utslag utgör en mellanform mellan rent frikännande utslag och utslag på ställande under framtiden, nämligen då domstolen förklarar den anklagade i brist på fulla bevis icke kunna sakfällas.

Om lämnande till framtiden stadgas i 17 kap. 32 § 1 punkten rättegångsbalken följande:

Nu är i svårare brottmål, mer än halvt bevis emot den som anklagas, och nekar han ändå gärningen, finner domaren, att fara är om mened; lämne saken till framtiden, då den kan uppenbar varda.

Första förutsättningen för att en sak skall kunna lämnas till framtiden är sålunda, att det gäller ett *svårare brottmål*. Hit räknas i förevarande avseende i praxis endast mål om mycket grova brott, t. ex. mordbrand, därå enligt 19 kap. 1 § strafflagen, om ej särskilda omständigheter föreligga, följer 6—10 års straffarbete, eller mened, därå enligt 13 kap. 1 § samma lag följer 2—6 års straffarbete. Däremot hava mål angående förfalskning och tjuvnad genom utslag av högsta domstolen ansetts ej kunna lämnas till framtiden.

Vidare fordras för att ställande under framtiden skall få ske, att *mer än halvt bevis* föreligger mot den anklagade och att *fara är om mened*. Ställandet under framtiden är nämligen grundat på det enligt 1734 års lag gällande bevissystemet i brottmål. Detta behärskas med vissa modifikationer av den s. k. legala bevisteorien. Denna framträder särskilt i 17 kap. 29 och 30 §§ rättegångsbalken, vilka lagrum hava följande lydelse:

29 §. Tu vittnen äro fullt bevis, där i de sammanstämma. Ett vittne om själva målet gälle ej mer, än för halvt bevis; och då bör den, som käres till, med ed sig värja. Är han på grund av honom ådömd straffpåföljd utestängd från

behörighet och rättigheter, som omförmälas i 2 kap. 19 § strafflagen, eller kan eden eljest honom icke utan synnerlig våda anförtros; då må han ej till saken fällas.

30 §. Där uppenbart, och på sannolika skäl grundat rykte, eller andra bindande omständigheter och liknelser äro mot den, som tilltalas; må ock domaren värjemålsed ålägga. Men ej må det ske, utan i nödfall, och där sanning ej annars utletas kan. Går saken å liv; då bör ej till värjemålsed dömas.

Som huvudregler för bevissystemet i brottmål enligt 1734 års lag stadga dessa lagrum, att två vittnen äro fullt bevis och ett vittne halvt bevis, att bindande omständigheter och liknelser, d. v. s. indicier, icke räknas som fullt bevis, samt att, om halv bevisning föreligger, värjemålsed bör ådömas. Under vissa i lagrummen angivna omständigheter får emellertid edgång ej ådömas. I sådant fall kan, om det gäller ett »svårare brottmål», saken på grund av stadgandet i 17 kap. 32 § 1 punkten rättegångsbalken i stället lämnas till framtiden.

Dessa 1734 års lags bevisregler hava emellertid i praxis undergått genomgripande modifikationer. Bevisning uteslutande genom indicier anses sålunda kunna bilda fullt bevis jämväl i de grövsta brottmål. Även reglerna rörande vittnesbevisets uppskattning följas icke strängt. Om motbevisning förekommer mot två vittnens utsago, anses sålunda fri bevisprövning vara tillåten. På motsvarande sätt har praxis tillåtit, att vittnesmål av ett vittne kan kompletteras med indiciebevisning till fullt bevis. Bruket av värjemålsed i brottmål har också avtagit i betydlig mån, och detta torde även gälla institutet lämnande till framtiden. I praxis anses vidare edgång ej kunna ådömas för brott, varå kan följa straffarbete, då frestelsen för mened därvid anses för stor. Finnas tillräckliga indicier, fälls sålunda numera den anklagade i många fall då förut antingen värjemålsed ålades eller saken lämnades till framtiden. Om tvekan råder, huruvida bevisningen är tillräcklig, gäller regeln hellre fria än fälla.

Under förarbetena till processreformen har frågan om huruvida ställande under framtiden bör förekomma i en ny processordning behandlats. I nya lagberedningens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning 1884 anföres härom, att då den legala beviseteorien regler om fulla och halva bevis upphävdes, fölle även bestämmelserna i 17 kap. 32 § rättegångsbalken om ställande under framtiden, samt att där domstolen med fri bevisprövning ej kunde fälla den tilltalade, borde ej heller å honom liksom fästas ett brännmärke, som genom domens ordalydelse tydde på misstankens fortvaro. Processkommissionen anför i sitt betänkande angående rättegångsväsendets ombildning 1926 härutinnan:

Enligt vår lag behöver domstols prövning av frågan om en tilltalads brottslighet icke nödvändigt leda till att han antingen fälls eller frikännes. 17 kap. 32 § rättegångsbalken föreskriver, att om i svårare brottmål mer än halvt bevis föreligger mot den tilltalade och fara är för mened, domaren skall lämna saken till framtiden, då den kan vara uppenbar. Detta stadgande tillämpas fortfarande. Likaså förutsätter lagen, att domstolarna i tvivelaktiga fall kunna förklara den tilltalade i brist av fulla bevis icke kunna sakfällas.

De nu angivna domsluten äro kvarlevor från den inkvisitoriska processen och den legala bevisteorien. Då domaren ägde att av egen myndighet sätta i gång och fullfölja en undersökning mot någon för brott misstänkt, framstod det såsom naturligt, att domaren också kunde avsluta sin undersökning genom en förklaring, att han lämnade saken åt framtiden, för att om anledning yppades återupptaga undersökningen. Lagens krav på ett visst mått av bevis för fällande dom föranledde också behov av en sådan möjlighet. Även den utgång av processen, som innefattar, att den tilltalade förklaras ej kunna fällas i brist av fulla bevis, grundar sig tydligen på den legala bevisteorien.

I en ackusatorisk straffprocess med fri bevisprövning böra de nu angivna utvägarna för domstolen att skilja sig från målet ej stå öppna. Det bör åligga domstolen att bestämt yttra sig över åtalet. Har den förebragta bevisningen ej ådagalagt den tilltalades skuld, bör han frikännas. Hans motpart har då ej lyckats fullgöra sin uppgift att övertyga rätten, och den tilltalade har ett berättigat anspråk, att domstolen ej för framtiden fäster vid honom en misstanke, som ej kunnat styrkas. För möjligheten att, om nya bevis komma i dagen, få frågan om den tilltalades skuld ånyo under prövning, erfordras ej denna anordning. Behovet härav bör tillgodoses genom bestämmelserna om resning.

Saks lämnande till framtiden innebär, att part när som helst kan begära, att målet ånyo återupptages vid underrätten. Detta återupptagande torde emellertid begränsas av reglerna om åtalspreskription. Numera förfaller straff, därest åtal ej sker, för de svåraste brotten inom 25 år och för övriga brott inom viss kortare tid, 2—15 år, beroende på det högsta straff som kan följa å brottet. Att en sak, som lämnats till framtiden, kan återupptagas, är emellertid i och för sig ej särdeles betydelsefullt, då rättskraften av friande utslag i grövre brottmål icke är orubblig. Sådana mål kunna nämligen enligt stadgandena i 2 och 3 punkterna av 17 kap. 32 § rättegångsbalken även efter laga kraftvunnet friande utslag upptagas. För sådant fall gäller emellertid, att saken skall upptagas av hovrätt, varjämte fordras, för att återupptagande skall medgivas, att nya bevis företes. Det räcker ej med nya synpunkter på rättsfrågan. Sådant återupptagande av mål i hovrätten förekommer emellertid sällan.

Ställande under framtiden medför för den anklagade vissa påföljder i *medborgerligt hänseende* m. m., motsvarande delvis vad som gäller beträffande påföljd enligt 2 kap. 19 § strafflagen. I motsats till sistnämnda institut finnas beträffande ställandet under framtiden inga allmänna bestämmelser om dess innebörd i sådant hänseende utan stadgas härom i olika lagar och förordningar. Dylika stadganden avse i regel blott det fall att någon är ställd under framtiden för brott, som kan medföra den straffpåföljd, att han icke må utöva allmän befattning, d. v. s. numera påföljd enligt 2 kap. 19 § strafflagen. I detta fall är den under framtiden ställde enligt 26 § riksdagsordningen obehörig att väljas till riksdagsman. Vidare är han enligt i kommunalförfattningarna intagna bestämmelser icke valbar till kommunala förtroendesysslor. Enligt särskilda stadganden får han icke vara domare, konkursförvaltare, handelskunnig ledamot i domstol, överförmyndare, fullmäktig i riksbanken o. s. v. Då han icke kan anses oberyktad, torde han även vara obehörig att uppträda såsom rättegångsombud. Tillika må nämnas, att i lagen om handelsbolag och enkla bolag stadgas, att bolagsman äger påfordra,

att bolaget träder i likvidation, om annan bolagsman »genom laga kraft ägande utslag dömts till straffarbete eller blivit för brott ställd under framtiden».

Den viktiga skillnaden gäller mellan verkningarna av ställande under framtiden och påföljd enligt 2 kap. 19 § strafflagen, att ställande under framtiden icke inverkar på politisk och kommunal rösträtt. Vidare får den under framtiden ställda t. ex. avlägga ed inför rätta, vittna, fullgöra värnplikt, vara skiljeman och ledamot av expropriationsnämnd samt utöva befäl på fartyg, vilka rättigheter icke tillkomma den som är underkastad påföljd enligt 2 kap. 19 § strafflagen. Det må också påpekas, att medan sistnämnda påföljd ådömes för livstid eller viss tid, 1—10 år, någon tidsbegränsning icke finnes angiven för de påföljder i medborgerligt hänseende, som ställandet under framtiden medför.

Uppgift angående utslag med ställande under framtiden skall insändas till *straffregistret*. Om brottet kan medföra påföljd enligt 2 kap. 19 § strafflagen, äger myndighet och enskild i viss ordning erhålla utdrag av registret, innehållande upplysning om utslaget. Enskild person måste därvid genom intyg av myndighet styrka, att hans rätt kan vara beroende av upplysning härom. Däremot hava bestämmelserna att uppgift om utslag, varigenom någon ställts under framtiden, skulle insändas till pastorsämbetet, år 1918 upphört att gälla.

Ur *statistiken* över brottsligheten för åren 1915—1930 inhämtas, att under denna tid i första instans utslag med ställande under framtiden meddelats i 54 fall, därav år 1926 i 5, år 1927 i 5, år 1928 i 1, år 1929 i 5 samt år 1930 i 2 fall. Följande tabell visar de brott, utslagen avse:

Brott, varå kan följa påföljd enligt 2 kap. 19 § strafflagen:	Brott, varå <i>ej</i> kan följa påföljd enligt 2 kap. 19 § strafflagen:
Mordbrand 19	Misshandel 4
Mened 13	Sedlighetsbrott (18: 7 S.L.) 3
Mord 4	Våldtäkt 1
Inbrottsstöld 2	Uppror 1
Förfalskning (12: 4 S.L.) 1	Brott mot författningar utanför strafflagen 5
Ärekränkning (16: 7 S.L.) 1	
<u>40</u>	<u>14</u>

Av rättsfall i Nytt Juridiskt Arkiv framgår, att även hovrätterna och högsta domstolen någon gång meddelat utslag med ställande under framtiden.¹

Vid behandlingen av propositionen angående huvudgrunderna för rättegångsreformen vid 1931 års riksdag berördes icke särskilt frågan om ställandet under framtiden. Beträffande bevisningen uttalade emellertid riksdagen, att fri

¹ Se N. J. A. 1922 not. B 70 och 702 samt 1925 not. B 195.

bevisprövning skulle införas och att sålunda några legala regler icke skulle uppställas för domarens värdering av bevisningen. Vad anginge frågan, huru rättegångsreformen skulle sättas i verket, uttalade riksdagen vidare, att ett successivt genomförande därav icke vore möjligt. Emellertid borde utan uppskov sådana ändringar verkställas, som kunde förmedla övergången till den nya ordningen. Härjämte angåvos vissa sådana ändringar, vilka emellertid icke berörde bevissystemet.

Det fortsatta arbetet å rättegångsreformen har numera enligt Kungl. Maj:ts beslut den 30 september 1932 uppdragits åt *processlagberedningen*. I samband därmed betonade chefen för justitiedepartementet, att det vore av vikt, att de personer, som vore sysselsatta med den allmänna processreformens utarbetande, icke stördes i sitt arbete och fördröjdes genom att deltaga i utredningar angående partiella reformer på rättegångsväsendets område. Processlagberedningen har under år 1932 varit sysselsatt med utarbetandet av preliminära förslag till lagbestämmelser angående förfarandet vid underrätt i tvistemål och i brottmål samt bevisningen.

Ställande under framtiden är, såsom av den föregående redogörelsen framgår, grundat på de i 1734 års lag stadgade legala bevisreglerna i brottmål. Dessa regler hava emellertid i praxis alltmera fått vika för fri bevisprövning, och användningen av institutet ställande under framtiden har därmed blivit mera sällsynt. I en modern processordning med fullständigt fri bevisprövning torde institutet icke hava någon uppgift att fylla. När riksdagen år 1931 vid behandling av propositionen rörande huvudgrunderna för rättegångsreformen uttalade sig för införande av fri bevisprövning i brottmål, får riksdagen därför också anses hava intagit den ståndpunkten, att ställande under framtiden skall avskaffas. Frågan är sålunda nu endast, om detta bör ske utan avvaktan på den allmänna rättegångsreformen.

Utskottet.

Utskottet kan icke finna institutets avskaffande vara så betydelsefullt eller trängande, att riksdagen nu bör framställa yrkande härom. Närmast torde det ankomma på Kungl. Maj:ts prövning, huruvida denna fråga bör utbrytas till särskild behandling före processreformen. Det kan ju anses visst, att fullständiga förslag till ny rättegångsordning inom kort komma att föreläggas riksdagen.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 9 mars 1933.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerman*, *Anderson* i Hägelåkra, *Klefbeck*, *Larson* i Lerdala, *Norling*, *Bissmark*, *Ehrnberg** och *Julin*; samt

från andra kammaren: herrar *Linnér**, *Lindqvist*, *Hedlund* i Östersund* och *K. A. Westman*, fru *Östlund*, herrar *Olsson* i Rimforsa, *Olsson* i Mellerud och *Johanson* i Huskvarna.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Åkerman*, *Klefbeck*, *Norling* och *Lindqvist*, fru *Östlund* samt herr *Olsson* i Mellerud, vilka anfört:

Vi instämma för vår del i vad utskottet anfört i utlåtandets första stycke. Däremot finna vi institutets avskaffande vara så betydelsefullt och trängande, att riksdagen nu bör framställa yrkande härom.

På grund av vad sålunda anförts få vi hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning om upphävande av den i 17 kap. 32 § rättegångsbalken åt domstol givna rätten att i brottmål lämna sak till framtiden samt skyndsamt för riksdagen framlägga de lagförslag, vartill utredningen kan föranleda.